

М.М.ТКАЧОВ, асистент, НТУ «ХПИ», Харків

РИНОК КОНТРАФАКТНОЇ ПРОДУКЦІЇ В СИСТЕМІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуті суть і причини наявності неформальної економіки. Запропонована структура неформальної економіки і визначені її складові. Проведений аналіз існуючих методів визначення об'єму контрафактної продукції на ринку промислових товарів.

Ключові слова: неформальна економіка, тіньова економіка, кримінальна економіка, контрафактна продукція, ринок, промислові товари.

Вступ. Сучасний стан економіки багатьох країн у більшості випадків не відповідає юридичних нормам її функціонування. Не є виключенням в цьому плані і економіка України. Навіть за неофіційними оцінками керівників нашої країни близько половини усієї української економіки знаходиться в тіні. В той же час, тіньова економіка - це ще тільки частина неформальних стосунків в області підприємництва. Неформальна економіка об'єднує в себе якісно різні види діяльності, повністю або частково не підпорядковані формальним інститутам господарювання, не підкріплені формальними контрактами і такі, що не фіксуються статистичним обліком. Оскільки в сучасній Україні значна частина господарської практики, безумовно, задовольняє цьому визначенню, стає зрозумілим масштаб і значущість неформальної економіки.

Склад неформальної економіки досить різноманітний і включає тіньову і кримінальну економічну активність, домашню працю по самозабезпеченню сімей і мережеві обміни між домогосподарствами на неринковій основі. З цього виходить, що навіть при істотному зниженні тіньової складової неформальна економіка збереже свої позиції за рахунок інших сегментів і видів діяльності, але зі зміною наслідків для соціально економічного розвитку країни в цілому.

Особливе значення в структурі неформальної економіки займає кримінальна економіка. Її функціонування пов'язане в першу чергу з наявністю значного ринку контрафактної і фальсифікованої продукції. Актуальність наукового осмислення цієї проблеми пов'язана з тим, що значна частина господарської практики в нашій країні не регулюється законами і контрактами, а існує на основі соціальних норм і приватних домовленостей. Виникає питання про характер таких домовленостей, механізм їх прийняття і

підтримки. Потреба осмислення неформальної економіки в різноманітті її проявів, з використанням широкого спектру дослідницьких підходів обумовлює актуальність і важливість проблем, що розглядаються в цій статті.

Аналіз існуючих досліджень і публікацій. Перші наукові дослідження неформальної економіки относяться до середини минулого століття, коли ряд дослідників (Дж. Бойк, К. Гіртц, Д. Мід, К. Моррісон, К. Харт та ін.) звернули увагу наукової громадськості на існування неформального сектора економіки в країнах, що розвиваються. Потім науковий і практичний інтерес дослідників перенісся і на розвинені країни. Отримали розвиток методи кількісної оцінки розмірів тіньової економіки (П. Гутман, А. Ділнот, К. Моріс, В. Танзі, Э. Фейг), розробляються варіанти зміни системи національних рахунків з метою повнішого обліку тіньового сектора (М.О. Хіггінс, К. Макафі). Нині інтерес вітчизняної і зарубіжної науки до неформальної економіки істотно зріс. У цьому плані слід зазначити цікаві дослідження, проведені В. Гімпельсоном і Е. Синдяшкіної, С. Ю. Барсуковой. Тіньова економіка підприємств представлена в схемах бартеру А.Леденевою, в схемах неврахованого готівкового обороту А. Яковлевим, в розкладах транзакційних витрат В.В. Радаєвим, в моделях господарювання реального сектора Т.Г. Долгопятовою, в мережевих структурах сучасного бізнесу С. Авдашевою. Особливістю цього дослідження є концентрація уваги на сегменті кримінальної економіки, в основі якого знаходиться контрафактна продукція.

Мета і завдання статті. Метою цього дослідження є проведення економіко-правового аналізу неформальної економіки України з метою науково-методологічного обґрунтування в її структура ринку контрафактної продукції промислового призначення.

Методологія дослідження. У статті представлений аналіз неформальною і в її складі кримінальної економіки з економіко-правових позицій. Методологічне ядро економіко-правового дослідження контрафактної продукції найадекватніше відбиває завдання вивчення неформальної економіки, оскільки дозволяє вбудувати економічні дії контрагентів на ринку в контексті існуючої в Україні законодавчої бази і договірних права.

Результати дослідження. На основі виконаного аналізу автором пропонується структурна модель неформальної економіки, в основу якої покладені два основні види економіко-правової поведінки суб'єктів ринкової діяльності.

Перший вид заснований на повному або неповному (частковому) ігноруванні суб'єктами ринку існуючого національного і міжнародного

законодавства в області функціонування ринку, господарського і договірної права. У його основі лежать різноманітні методи і побудовані на їх основі неформальні схеми, які тим або іншим чином дозволяють зі значним прибутком існувати даним структурі у рамках офіційної (формальною) економіки держави. В той же час, незважаючи на значні масштаби цієї діяльності, вона знаходиться в тіні, тобто не обкладається податками, не враховується при визначенні валового внутрішнього продукту країни, не робить відрахування до соціальних фондів і тому подібне. Тіньова економіка функціонує з використанням адміністративного ресурсу (капіталу) і у більшості випадків представлена фірмами, які складають ділові мережі на основі зрощення бізнесу і влади. Цей вид поведінки до певної міри намагається існувати усупереч існуючому законодавству, деяким чином надаючи легальний статус своїм діям.

Другий вид економіко-правової поведінки суб'єктів ринкової діяльності прямо знаходиться за межами існуючого законодавства і діє з його прямим порушенням. Іншими словами, має місце кримінальна дія суб'єктів господарювання, що безпосередньо підлягають кримінальному або адміністративному покаранню. Цей вид поведінки (на відміну від першого виду) в принципі не може регулюватися формальними нормами, він безпосередньо знаходиться поза існуючим законодавством. Кримінальна економіка існує у вигляді злочинних співтовариств, мафіозно-кланові зв'язки яких дозволяють оперувати кримінальним капіталом.

У пропонованій структурі неформальної економіки (рис.) ми поєднали три основні критерії структуризації (сегментації) неформальної економіки :

а) сегментація неформальної економіки за критерієм специфіки діяльності (видимість неформальної діяльності у рамках існуючого законодавства і за його межами);

б) критерій сегментації неформальної економіки за характером трансакцій;

в) критерій сегментації неформальної економіки за природою доходу (інститути, спрямовані на отримання доходу і працюючі без такого).

Помітимо, що в пропонованій структурі ми свідомо акцентуємо увагу тільки на ринкові структурні елементи неформальної економіки (тіньовою і кримінальною). Підприємства, фірми і організації ринкової неформальної економіки є функціональними дублерами тих, які функціонують і у формальній економіці, які, як ми вже відмітили вище, діють або усупереч існуючому законодавству в області ринку або поза ним.

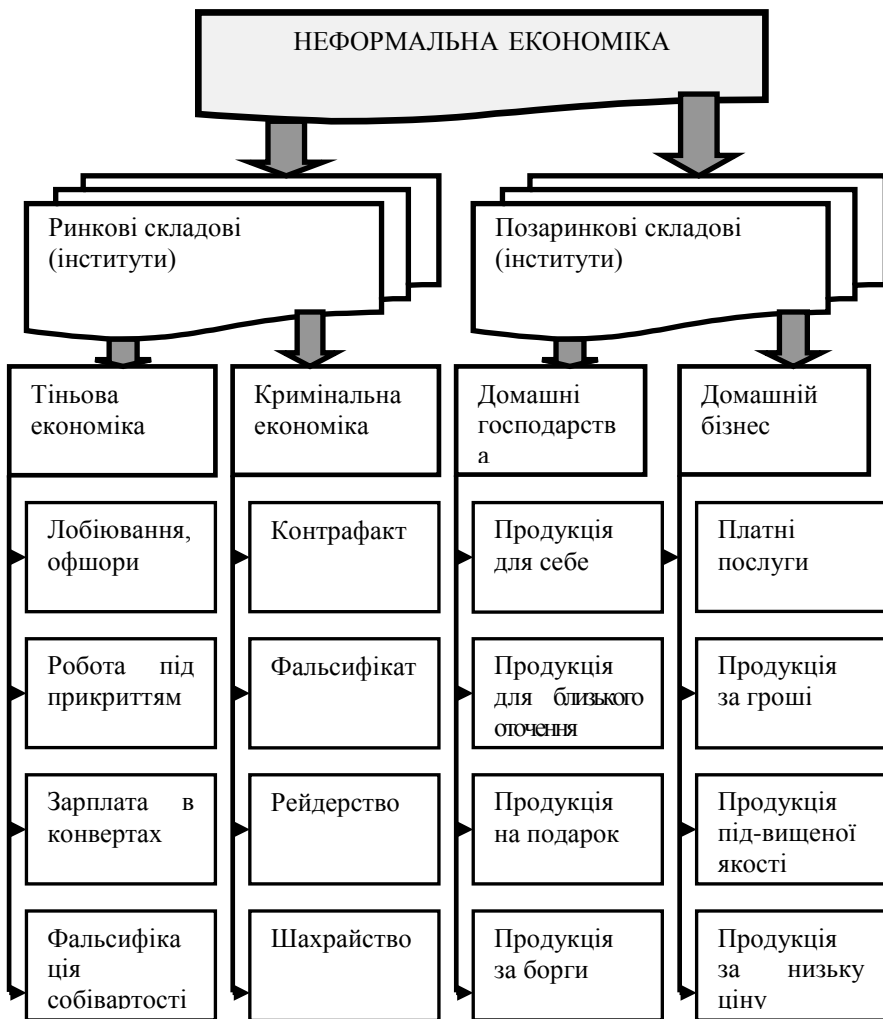


Рис. - Структура неформальної економіки

У загальному випадку в пропонованій схемі неформальної економіки ми відбили і її позаринкові інститути. До цих інститутів, як показали результати наших досліджень, відносяться:

➤ приватні домогосподарства, що виробляють продукцію особисто для себе (економіка домогосподарств або домашня економіка зазвичай

представляється домогосподарствами, специфіка внутрішніх зв'язків яких визначається капіталом домочадців);

➤ взаємовідносини між домогосподарствами (реципрокная економіка), які виникають в споріднених і дружніх мережах, що дозволяють накопичувати соціальний і економічний капітал.

Інститути позаринкової неформальної економіки не дублюють інституціональні елементи формальної економіки, а визначають інше цілепоставлення господарювання, яке знаходиться за межами цього дослідження.

Діяльність поза формальними нормами господарювання також неоднорідна. Як підкреслює Барсукова М.Ю. [1], частина продуктів і послуг, вироблюваних домашніми господарствами, споживається усередині них, а частина розподіляється по каналах соціальних мереж, що формує відповідно *домашню економіку і економіку дару*, в основі якої лежать норми реципрокності. Реципрокність - обмін дарами на неринковій основі. Але безкоштовність ця дуже умовна. Адже у відповідь очікується зустрічна допомога, принаймні, з'являється моральне право на її очікування. Терміни дару у відповідь, як правило, не обмовляються, а форма ходу у відповідь майже завжди довільна. Суттю домашнього господарства є виробництво для споживання - на відміну від виробництва заради прибутку. Домашня економіка містить потенціал господарської автономії, тоді як економіка дару підкреслює залежність від соціального оточення (рис.1).

Центральне місце в кримінальній економіці займає ринок контрафакту. Контрафактна продукція - це продукція, випущена з неправомочним використанням відомих на ринку товарних фірмових знаків (підробка під відомий бренд), що вводить в оману покупців і ущемляє інтереси власника товарного знаку [1]. Поява і поширення контрафактної продукції найчастіше включають такі причини:

- наявність незадоволених конкретних інтересів і потреб людей;
- технологічна складність оригінального виробництва;
- прагнення людей до отримання високих доходів;
- специфіка сировини і дефіцитність інгредієнтів;
- дефіцит предметів споживання;
- необхідність великих інвестицій;
- низький рівень доходів населення;
- тривалий виробничий цикл;
- неможливість придбання фірмових товарів з маркетингових причин;
- низька просторова мобільність виробництва.

Підвищується вірогідність підробок і фальсифікацій, якщо товар традиційно реалізується через відкриті ринки. Провокує випуск контрафактної продукції значна популярність бренду, стійкий попит на нього.

На наш погляд, усіх виробників контрафакту можна розділити на дві характерні групи:

- а) підпільні виробничі структури, які найчастіше використовують працю нелегальних мігрантів і пропонують досить низьку якість підробок;
- б) легальні виробничі підприємства, у минулому або сьогоднішні що є офіційними партнерами правовласників торгових марок.

Контрафакт може випускатися після припинення договору про співпрацю або як паралельний випуск додаткової продукції, але з сурогатної сировини.

Зближення цін на оригінальну і контрафактну продукцію в роздрібній і дрібнооптовій торгівлі, подія останніми роками, має важливі наслідки [1]:

- ❖ об'єм реалізації контрафакту все повніше відбиває втрати правовласників;
- ❖ контрафакт перетворюється на механізм прямої дискредитації оригінальної продукції;
- ❖ з ростом ціни на контрафакт росте привабливість побудованих на принципі "відкату" схем взаємодії державних органів і бізнесу по реалізації контрафактної продукції, заарештованої на митних складах.

Проти законодавчої норми про знищення контрафакту виступає потужне лобі, що фінансується тими, хто отримує "підряд" на реалізацію контрафакту від державних органів. Держава не може усунути від захисту ринку від контрафакту, поклавши відповідальність на споживачів і правовласників, оскільки у кримінальної економіки немає можливості легалізуватися, що визначає її готовність до виживання в найважчих умовах.

Висновки і пропозиції. Розглянуті вище пропозиції свідчать про те, що вирішення проблеми контрафакту можливе виключно шляхом розробки і проведення системної дії на контрафакт, що включає економічні, правові і соціальні інструменти регулювання, на основі єдності інтересів усіх суб'єктів при пріоритеті населення як споживача:

- а) економічні регулювання, передусім, повинне охоплювати цінове і податкове напрями, в яких необхідно передбачити : істотне зниження цін на продукцію, що ліцензується; підвищення цін на контрафактну продукцію на суму спеціального податку; модернізацію оподаткування виробництва і реалізації контрафакту;

б) завдання правового регулювання — це формування чіткої законодавчої бази, що припускає умови для раціоналізації торгівлі контрафактом, переклад її із стихійних рейок в організоване русло.

Дослідження показують [6], що силова заборона і ліквідація контрафакту - найневдаліше рішення. Воно автоматично приведе до нової економічної кризи: зниженню обсягів виробництва на 30-40%, росту безробіття до 40%, бурхливому поширенню негативних масових соціальних наслідкам. Стихійне функціонування контрафакту стримує соціально-економічний розвиток країни, сприяючи процвітанню корупції. Тому найбільш раціональний шлях нині і на найближчу перспективу для України як країни, що розвивається, - це комплексне соціально-економічне регулювання контрафакту.

Список літератури. 1. Барсукова С.Ю. Неформальная экономика: структура и функциональная специфика сегментов. Автореферат дисс... уч. ст. доктора социологических наук по специальности 22.00.03 – экономическая социология и демография.- М.: Государственный университет – Высшая школа экономики, 2004.- 35с. 2. Латов Ю.В., Ковалев С.Н. Теневая экономика. М.: Норма, 2006. – 312с. 3. Портес А. Неформальная экономика и ее парадоксы // Западная экономическая социология: хрестоматия современной классики / Сост. и науч. ред. В.В. Радаев; пер. М.С. Добряковой и др. М.: РОССПЭН, 2004.- С.65-71. 4. Радаев В. Неформальная экономика и внеконтрактные отношения в российском бизнесе. Подходы к исследованию неформальной экономики // Неформальная экономика: Россия и мир / Под ред. Т.Шанина. М.: Логос, 1999. 5. Рязанцева И.Б. Криминализация сферы оборота лекарственных средств // Теневая экономика 2007: Научный ежегодник / Сост. Ю.В. Латов; под общ. ред. Л.М. Тимофеева. М.: РГГУ, 2007. С. 217–218. 6. Фетисов В.Д. Контрафакт: реальность и проблемы государственного регулирования / В.Д.Фетисов, Т.В.Фетисова // Вестник нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: экономика и финансы.- 2005.- №1.- С.2679-271.

Надійшла до редакції 14.03.2013

УДК 316.334.2

Ринок контрафактної продукції в системі неформальної економіки/М.М.Ткачов// Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2013. - № 22 (995) - С. 89-95. Бібліогр.: 6 назв.

В статье рассмотрены сущность и причины наличия неформальной экономики. Предложена структура неформальной экономики и определены ее составляющие. Проведен анализ существующих методов определения объема контрафактной продукции на рынке промышленных товаров.

Ключевые слова: неформальная экономика, теневая экономика, криминальная экономика, контрафактная продукция, рынок, промышленные товары.

Essence and reasons of presence of informal economy are considered in the article. The structure of informal economy is offered and her constituents are certain. The analysis of existent methods of determination of volume of products of pirate goods is conducted at the market of the manufactured goods.

Keywords: informal economy, shadow economy, criminal economy, products of pirate goods, market, manufactured goods.